

Anekdote: We zijn met het onderzoeksteam Boskoop te gast op de gemeentewerf. Het onderzoeksteam - en vooral de bewoners hierin - heeft veel vragen aan de ambtenaren van het groenonderhoud. Dat is het begin van een boeiende uitwisseling. Hoe de ambtenaren na de fusie verder moesten met een onderhoudsniveau voor de hele nieuwe gemeente dat soms afweek van wat de kernen gewend waren. Hoe er voorafgaand aan de fusie keuzes gemaakt waren voor beplanting die niet altijd handig bleken, omdat het onderhoud lastig uitvoerbaar was. En hoewel er punten van kritiek overblijven, groeit tijdens het gesprek de waardering. De ambtenaren zouden graag vaker met bewoners praten. Niet alleen over klachten en meldingen, maar ook over de keuzes waar ze voor staan. Ondertussen wordt ook duidelijk dat de raad, na het vaststellen van het groenbeleid, nauwelijks nog weet hoe het nu gaat. "Wij voelen ons niet uitgenodigd", zegt een raadslid. En meteen wordt de uitnodiging gedaan en de afspraak gemaakt. Het wordt meerdere keren gezegd: "We kennen elkaars wereld niet".

Elkaars wereld leren kennen

In opdracht van de rekenkamercommissie van de gemeente Alphen aan den Rijn
Kees Fortuin en Bert van der Ploeg, Rode Wouw
November 2017

In dit essay beschrijven en duiden we het onderzoek naar het samenspel tussen raad, inwoners en de gemeentelijke organisatie door de invoering van Nieuw en Anders.

Wat is Nieuw en Anders?

In het coalitieakkoord 2014-2018: DAADKRACHT DICHTBIJ, kiest de gemeente voor een vernieuwende bestuursstijl: nieuw en anders. Een stijl die verbindend is en de samenleving als uitgangspunt neemt in plaats van het gemeentehuis. Het beoogde maatschappelijk resultaat is:

- 1 Het initiatief vooral bij inwoners laten waardoor meer betrokkenheid ontstaat bij de eigen straat, wijk en stad. De gemeente krijgt steeds meer een faciliterende rol.
- 2 Beter beleid en plannen door het benutten van kennis en expertise van inwoners
- 3 Steviger draagvlak en beter imago
- 4 Het verbetert de relatie tussen burgers en bestuur (maakt de scheidslijn minder groot)

Bron: Raadsvoorstel 2014/17208

In het onderzoek is gewerkt met vier onderzoeksteams die bestonden uit raadsleden, inwoners en ambtenaren. Elk onderzoeksteam onderzocht een casus.¹ Door samen het proces te reconstrueren kreeg men inzicht in elkaars beleving van dit proces. Inclusief de emoties die bestaan rond het opgaan van de eigen kern in de nieuwe gemeente Alphen aan den Rijn, of rond het spel waaraan je als bewoner deelneemt terwijl onderweg de regels eenzijdig veranderd worden. We zagen de worsteling van de ambtenaren, die alles doen om beter in te spelen op de wensen van de burger, maar daarbij wel geacht worden binnen de regels, budgetten en kaders van hun organisatie te blijven. En de zoektocht van de raadsleden die in een veel grotere gemeente andere relaties moeten aangaan. Het is bijzonder dat er aan het eind van dit onderzoek een gezelschap van Alphenaren is ontstaan dat met elkaar 'Nieuw en Anders' heeft leren omgaan. Een mooi uitgangspunt voor het vervolg. Want de invoering van Nieuw en Anders is allesbehalve afgerond.

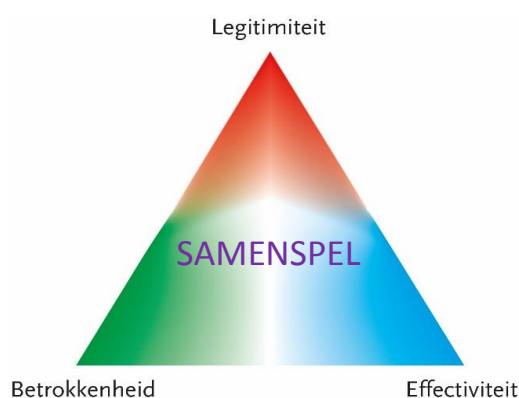
¹ In bijlage 1 is deze lerende onderzoeks aanpak kort beschreven.

1. Het samenspel

De raad heeft ingestemd met Nieuw en Anders. Over de nieuwe rollen van de inwoners en van de gemeentelijke organisatie worden in de beleidsstukken op hoofdlijnen uitspraken gedaan. De rol van de raad blijft hierin onbenoemd. Wij zijn geen stukken tegengekomen waarin de rol van de raad inzake Nieuw en Anders wel benoemd werd. Maar kan die rol wel dezelfde blijven?

We kijken - met hulp van de Waardendriehoek² - naar het samenspel tussen inwoners, ambtenaren, raadsleden en collegeleden vanuit drie invalshoeken: overheid, markt en burger. Daarbij zijn drie kernwaarden relevant voor het publieke domein:

- Kernwaarde markt: RENDEMENT (efficiency, effectiviteit en doelmatigheid);
- Kernwaarde overheid: LEGITIMITEIT (rechtstaat, grondwet en rechtmatigheid);
- Kernwaarde samenleving: BETROKKENHEID (solidariteit, engagement en eigenaarschap).

De *betrokkenheid* vanuit de samenleving komt soms vanzelf, maar vaak ook zullen bewoners daartoe verleid, uitgenodigd of gestimuleerd moeten worden. In deze context betekent betrokkenheid, het welbegrepen eigen belang en de mate waarin het initiatief uit verschillende belangen is voortgekomen en verschillende belangen zijn meegewogen.

Voor de overheid geldt *legitimititeit* als een kernwaarde waarvoor zij kaders moet scheppen en bewaken. Het gaat over formeel juridische

legitimititeit (de juridische relatie tussen burger en overheid) voor geaccepteerd gezag. Maar het gaat ook over een zachtere, informele legitimiteit die bijvoorbeeld meebrengt dat zij andere burgers of bedrijven kunnen uitsluiten.

Het *rendement*. In het publieke domein zijn de middelen schaars. Hoe effectiever die worden besteed, hoe meer geld overblijft voor het oplossen van andere maatschappelijke problemen. Een zo hoog mogelijk rendement zal door de gemeentelijke organisatie (en onderaannemers) gerealiseerd moeten worden met een bewakende rol van de raad (budget).

Deze drie kernwaarden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en vormen zo het speelveld in het publieke domein voor Nieuw en Anders. Nieuw is dat in het samenspel het gezamenlijke resultaat voorop staat. Het is samen zoeken naar de beste 'mix' tussen rendement, legitimiteit en betrokkenheid. En daarbij past een proces van geven en nemen. Verandering van de rol van één speler heeft meteen gevolgen voor de andere spelers. Vasthouden aan honderd procent legitimiteit kan ten koste gaan van rendement en betrokkenheid. Er is een samenspel nodig waarbij het collectieve resultaat centraal staat, en dat samenspel moet geoefend worden.

Wat valt dan op in Alphen? Als eerste de **grote verschillen tussen de verschillende dorpen en wijken**. Wij zijn vooral verschillen in historie (fusie) en sociaaleconomische verschillen tegengekomen. Dat betekent dat inwoners in hun lokale publieke domein een andere rol vervullen (en positie innemen) dan op andere locaties. Om daarop goed in te spelen moet de raad (en de gemeentelijke organisatie) het vermogen ontwikkelen om op dit speelveld flexibel en op maat te denken en te handelen.

² De waardendriehoek, ontwikkeld door het Instituut Publieke Waarden, is gratis te downloaden: <http://publiekewaarden.nl/hoe-waardeer-je-een-maatschappelijk-initiatief-2/>

Bijvoorbeeld om bij gemeentelijke aanbestedingen het omgaan met de diversiteit als voorwaarde mee te nemen en in de uitvoering terug te zien (monitoren). Dat betekent inwoners in het voortraject betrekken bij de aanbesteding en maatwerk eisen van de aanbestedende partijen.

Als tweede zien we de **afstand van de raad tot de wijken en dorpen**. Na de fusie is de raad voor een aantal dorpen letterlijk en figuurlijk op afstand komen te staan. Bovendien zorgt de grotere gemeente voor een groter aantal dossiers, dus raakt de aandacht van de raad 'verdund'. Naast Nieuw en Anders vraagt dus ook de fusie om een andere betrokkenheid van raad en raadsleden met actieve bewoners, wijken en dorpen.

Hoe zien we dit terug in de casussen?

- Tijdens de ontwikkeling van de tennisbaan werden door de fusie de spelregels veranderd, waardoor het samenspel enerzijds plaatsvond tussen inwoners en ambtenaren en anderzijds tussen ambtenaren en bestuur. Het proces was daardoor weinig transparant en duurde veel te lang (bijna drie jaar). De raad sprak daar wel over, maar dat leidde niet tot concrete actie.
- De Zeeheldenbuurt kent door omstandigheden een kleine actieve groep bewoners. Door de bezuinigingen zijn die al meer gaan doen, maar de rek is eruit. De centrale aanbesteding in het sociale domein levert een eenheidsaanpak op die in deze buurt niet goed uitpakt. De organisaties rapporteren en evalueren zelf. De raad lijkt hier niet van op de hoogte en grijpt niet in, mogelijk ook omdat hij dit niet als zijn rol ziet.
- In Boskoop is Nieuw en Anders bij veel inwoners nog niet 'ingedaald'. Bewoners gaan bijvoorbeeld bij het groenbeleid uit van het traditionele beeld dat de uitvoering een taak van de gemeente is. Ze zijn ontevreden over de uitvoering, klagen daarover en dan stopt het. De gemeenteammbtenaren werken vanuit het gemeentehuis vanuit hun traditionele rol. Er is van beide kanten behoefte aan meer communicatie (zie de anekdote aan het begin) maar men weet dat niet van elkaar. De raad is voor Boskoop sinds de fusie 'ver weg'.

De casussen

Dorpsvisieontwikkeling in Koudekerk a/d Rijn

Een groep bezorgde inwoners van Koudekerk neemt zelf het initiatief om samen met andere bewoners een dorpsvisie op te stellen, om dat wat zij belangrijk vinden voor een vitaal Koudekerk veilig te stellen.

Tennisbaan Europapark

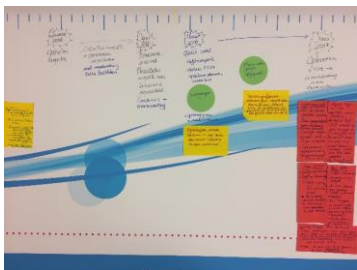
In 2014 dienen wijkbewoners een burgerinitiatief in om een goede tennisbaan aan te leggen in het Europapark. Door de fusie veranderen de spelregels drastisch en worden bewoners en ambtenaren in een andere rol geduwd. Uiteindelijk kwam er een mooie tennisbaan.

Sociale Participatie Zeeheldenbuurt (en Bomenbuurt en Edelstenenbuurt)

Nieuw en Anders daagt inwoners uit om zelf met initiatieven te komen. Hoe verloopt dit proces in wijken waar sociaaleconomische draagkracht en burgerkracht niet vanzelfsprekend beschikbaar is en waar bezuinigingen in het sociale domein harder aankomen dan elders?

Groenbeleid in Boskoop

Nieuw en Anders vraagt om een andere rol van inwoners en een ander samenspel tussen inwoners, gemeente en Raad. Hoe heeft Nieuw en Anders dit samenspel veranderd in een dorp dat alles van het groen weet, maar een andere manier van werken en een andere rolverdeling gewend was?

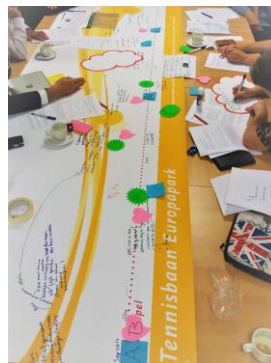
- In Koudekerk werkte men voor de fusie ook al Nieuw en Anders, dus voor de bewoners is het niet nieuw. Bij de ontwikkeling van de dorpsvisie ondersteunde de gemeente al wel op de nieuwe faciliterende manier. Maar toen de uitvoering aan bod kwam ging het weer op de 'oude manier' en duurt het allemaal lang en werden processen niet afgemaakt (zoals bijvoorbeeld het half voltooide Hofstedepark). De raad volgde dit proces op afstand, vanuit zijn traditionele rol. Bewoners hadden geen duidelijk beeld

van wat raadsleden met de aan hen aangereikte informatie deden, maar vroegen er zelf ook niet naar, waardoor verwachtingen ook niet uitgesproken werden.

2. Het democratisch proces

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek betrof het democratisch proces. De verwachting was dat Nieuw en Anders het democratisch proces sterker zou maken door de grotere rol van de inwoners. We hebben dit onderzocht met een voor dit onderzoek aangepaste vorm van de Democratische Bril.³ Daarmee zijn de casussen onderzocht op: transparantie van het proces, toegankelijkheid tot het proces, deliberatie (het goede gesprek met elkaar) en de zeggenschap binnen en over het proces. Dit zijn per casus de meest opmerkelijke bevindingen:

- De ontwikkeling van de dorpsvisie in Koudekerk scoort op alle vier facetten positief, waarschijnlijk omdat de inwoners het proces zelf en met elkaar ingericht hebben. De rol en inbreng van de raad was gering gedurende het proces; vooral toehoorder.
- Het omgekeerde zien we bij de ontwikkeling en uitvoering van het groenbeleid in Boskoop. Daar heeft 'het gesprek' nooit plaatsgevonden en dus hebben transparantie, toegankelijkheid en zeggenschap geen vorm gekregen. De openingsparagraaf van dit essay laat zien wat 'het gesprek' doet om een democratisch proces op gang te brengen. De raad is hier na de vaststelling van het groenbeleid nauwelijks actief op geweest.
- Ook in de Zeeheldenbuurt heeft het goede gesprek ontbroken. De aanbesteding in het sociale domein was anders uitgekapt als de actieve bewoners van begin af aan mee hadden kunnen doen en een rol gekregen hadden in die aanbesteding. Zoals het nu ging, heeft de aanbesteding niet bijgedragen aan betere democratische verhoudingen, en hebben inwoners onvoldoende kans gehad om democratische vaardigheden aan te leren in het proces. Enkele raadsleden bezoeken de wijk wel, maar ondernemen geen actie om dit proces bij te (laten) sturen.
- Het initiatief voor de tennisbaan is als burgerinitiatief⁴ ingebracht, nog voor de fusie. Door het nieuwe beleid werden de spelregels lopende dit initiatief ingrijpend veranderd. Het werd voor de initiatiefnemers een moeilijk te doorgronden proces, mede doordat de ambtenaren zelf nog zoekende waren naar manieren om Nieuw en Anders te werken. Een groot deel van de tijd waren ambtenaren, raadsleden en wethouders vooral zonder de inwoners met het proces bezig. Niemand trok aan de bel over de disproportioneel lange duur. Het hele proces was weinig transparant, beperkt toegankelijk en 'het gesprek' werd ingehaald door veranderende regels. De zeggenschap kreeg deels goed gestalte door bewoners, ambtenaren en uitvoerders samen een passend plan te laten maken. De inwoners hebben bijna de helft van het benodigde budget zelf bij elkaar gehaald.

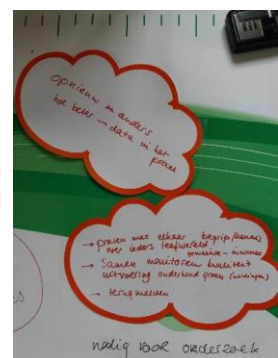
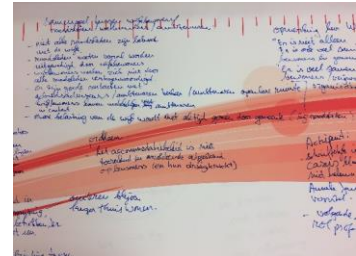
³ Met de Democratische Bril kunnen processen worden beoordeeld op hun democratisch gehalte. De volledige bril is opgenomen als bijlage 2 bij dit essay.

⁴ Het burgerinitiatief is een instrument dat de gemeente Alphen aan den Rijn tot de fusie gebruikte om burgerinitiatieven te realiseren. Hierbij ligt het initiatief bij de burgers, maar de uitvoering en financiering vooral bij de gemeente.

Desondanks lag de zeggenschap over de financiën volledig bij de gemeente. Een duidelijk voorbeeld dat het samenspel zeer moeizaam van de grond kwam, omdat alle drie participanten: raad, inwoners en ambtenaren nog niet in hun Nieuw en Anders-rol zaten en zoekende waren. Desalniettemin ligt er een prachtige tennisbaan.

1. Welke lessen kunnen we hieruit trekken.

- De grote verschillen die we tegen zijn gekomen tussen zowel wijken als dorpen vragen van zowel de raad als de gemeente om passende manieren van werken, die veel beter *rekening houden met die verschillen*. Voor de uitvoering van Nieuw en Anders is dat zelfs cruciaal. De raad zou deze verschillen moeten kennen om zijn controlerende taak goed uit te kunnen voeren. Maar ook om scherp in de gaten te houden dat groepen niet uitgesloten worden. Daartoe zou de raad moeten zoeken naar effectievere deliberatie, in gesprekken met wijken en dorpen. Daarbij past het om proactief te werk te gaan: niet wachten op uitnodigingen, maar zelf het contact regisseren.
- Daarnaast hebben bewoners de indruk dat de raad in het begin van de raadsperiode de kaders en budgetten vaststelt en pas na vier jaar kijkt of het gewerkt heeft. Men mist tussenliggende monitoring, de *vinger aan de pols* en het bijsturen als iets niet volgens verwachting werkt. Ook daarvoor is de communicatie en het gesprek noodzakelijk.
- Bij de invoering van Nieuw en Anders is niet gesproken over een door de fusie mogelijk *veranderende rol van de raad*. Dit onderzoek laat zien dat daar wel een opgave ligt. Sterker nog, er zijn grote verschillen tussen de dorpen en wijken waar ook recht aan gedaan moet worden. Daartoe moet de raad, c.q. de raadsleden wel zelf in actie komen.
- De raad heeft een rol bij het bewaken van *democratische kwaliteit van processen*, zeker in het geval waarin burgers de initiatiefnemer zijn, maar natuurlijk ook van processen die vanuit de gemeente starten. Door initiatieven de maat te nemen op zaken als draagvlak en representativiteit kom je niet ver, want daarmee kan elk initiatief gefrustreerd worden. Het motto is aansluiten bij bestaande ontwikkelingen en daarvan het democratisch gehalte versterken. Ook het voorkomen van uitsluiting van bepaalde groepen valt onder deze verantwoordelijkheid. Dat vergt nieuwe manieren van werken en instrumenten. De Democratische Bril kan er daar één van zijn (zie bijlage).
- In het kader van het verder ontwikkelen van democratische vaardigheden en processen heeft de gemeente Alphen aan den Rijn eerder al een ander instrument ingevoerd: *'Right to challenge'*.⁵ De raad kan om democratische processen te versterken dit instrument promoten. Enerzijds naar de gemeente toe (het wordt nu voornamelijk ingezet in het sportdomein). Anderzijds naar het brede publiek, waar het nog vrij onbekend is.

⁵ Right to Challenge is een nieuwe vorm van zeggenschap. Bewoners (georganiseerd) kunnen het eigenaarschap en zeggenschap – en delen van budgetten - naar zich toe trekken door gemeentelijke taken over te nemen. Bijvoorbeeld omdat ze het beter en/of efficiënter kunnen doen.

3. Suggesties voor de raad

We eindigen met een aantal suggesties voor de raad om zijn rol in Nieuw en Anders te ontwikkelen. Die richten zich vooral op de communicatie met inwoners, het samenspel in de eerder geschetste driehoek en het bewaken en bevorderen van het democratisch proces.

1. Investeer in het zoeken en uitproberen van rollen die passen in het samenspel bij burger- en andere initiatieven. Dat is een leerproces dat per definitie samen met de inwoners en de gemeentelijke organisatie doorleefd moet worden. Durf daarbij te experimenteren en gun elkaar de kans om fouten te maken.
2. In contacten van raadsleden met inwoners ontstaan verwachtingen over wat er met de informatie of de signalen van inwoners gebeurt. Wordt het besproken in de fractie? Komt het in de raad aanbod? Geef altijd aan in overleg met inwoners wat zij kunnen verwachten.
3. Bewaak en bevorder het democratisch proces door zelf de Democratische Bril (of een ander instrument) in te zetten om deze rol van de raad handen en voeten te geven. Stimuleer ook de inzet van nieuwe vormen zoals Right to Challenge en dergelijke.
4. Denk na over hoe je als raad(slid) voeling houdt met de uitvoering van door de raad genomen besluiten. Vier jaar is een lange periode. Denk na over monitoring en het gesprek met de inwoners om waar nodig bij te kunnen sturen.
5. Zorg dat je als raad in gesprek bent met de verschillende wijken en dorpen. Bewoners herinneren er regelmatig aan dat de raad vroeger op bezoek kwam in de wijk of in het dorp. Dat wordt gemist. Organiseer het gesprek en creëer vertrouwen in elkaar. Wacht niet tot je uitgenodigd wordt, zoek elkaar op!
6. Het onderzoek werd afgesloten met een presentatie aan de raad door de onderzoekers en de onderzoeksteams. Daarbij konden raadsleden, bewoners en ambtenaren 'zonder agenda' samen met elkaar in gesprek gaan om naar deze processen te kijken. Van meerdere deelnemers, vooral ook van bewoners, kregen we terug dat dit soort bijeenkomsten in deze samenstelling vaker zouden moeten plaatsvinden, een paar keer per jaar liefst. Dit levert veel inzicht en begrip voor elkaar op.

Mogelijke aanvullende rollen voor raadsleden

+ Verbind je als raadslid aan een proces, zorg dat je uitgenodigd wordt en volg het proces van dichtbij (kom ook, geef daar prioriteit aan). En bewaak samen met de deelnemers de kwaliteit van het democratisch proces.

+ Zet in het contact met bewoners je politieke bril even af en ga het gesprek aan van inwoner tot inwoner. En probeer daarbij samen met hen de brug te slaan tussen gemeente en gemeenschap..

+ Neem zelf het initiatief om het goede gesprek (deliberatie) op wijk-, buurt-, of dorpsniveau te organiseren op voor die locatie relevante thema's. Zorg er voor dat die discussie verder gebracht wordt met concrete stappen en blijf het volgen.

Tot slot:

De gemeente is open aan Nieuw en Anders begonnen, men is er 'gewoon' mee aan de slag gegaan. Nieuw en Anders betekent nu voor verschillende betrokkenen verschillende dingen, waardoor verwachtingen uiteen (kunnen) lopen. Nieuw en Anders verdient - als waardevolle manier om gemeente en gemeenschap te verbinden - verdere ontwikkeling en uitwerking. Benut de dagelijkse praktijk om stappen te maken bij verdere invulling van passende rollen en samenwerking. Het is aan te raden dit gezamenlijk – inwoners, raadsleden, ambtenaren, collegeleden – nader uit te werken, toe te passen en uit te proberen: *elkaars wereld leren kennen*.

Bijlage 1 De onderzoeksaanpak

We hebben in het geval van Nieuw en Anders gekozen voor een 'lerend onderzoek'. Elementen daarbinnen zijn onder meer gedeeld leiderschap en gedeeld eigenaarschap, gedeelde verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het werk, inclusiviteit, actieve samenwerking waarin relaties ontwikkeld worden, gezamenlijk onderzoeken, met impact op het lerende systeem⁶. In dit geval de raad, inwoners en gemeentelijke organisatie.

In dit onderzoek zijn 4 casussen onderzocht door vier onderzoeksteams, alle bestaande uit inwoners, raadsleden en ambtenaren.

Voorafgaand aan de selectie van de casussen is er een groot aantal gesprekken gevoerd met inwoners, ambtenaren en raadsleden. Er zijn bijeenkomsten bijgewoond, en actief inwoners, raadsleden en ambtenaren benaderd. De inventarisatie leidde tot 18 potentiële casussen, waaruit de rekenkamercommissie er vier voorgedragen heeft voor het onderzoek. Vanuit de reeds gelegde contacten zijn inwoners, raadsleden en ambtenaren actief benaderd om deel te nemen aan het onderzoek.

De onderzoeksteams hebben in twee werkateliers (met kleine overleggen en huiswerk tussendoor) hun casus onderzocht. Dat onderzoek bestond uit:

- het vanuit de drie verschillende invalshoeken (inwoner, raadslid, ambtenaar) reconstrueren van de casus, aan de hand van een tijdlijn en vooral het delen van hun ervaringen;
- het onderzoeken van het samenspel tussen raad, inwoners en ambtenaren gedurende het hele traject (was het er, wie had het voortouw, wie nam beslissingen enzovoort);
- het kwalitatief beoordelen van de mate waarin de casus zich aan de 'gedraglijnen' van Nieuw en Anders heeft gehouden (vanuit bestaande beleidsstukken over Nieuw en Anders is door ons een index gemaakt van kenmerken van Nieuw en Anders werken);
- de mate waarin het proces democratisch heeft plaatsgevonden; daarvoor is het instrument van de Democratische Bril gebruikt.

In een derde bijeenkomst is de presentatie aan de gemeenteraad voorbereid.

De onderzoeksteams hebben op deze manier zelf de benodigde gegevens verzameld en zo compleet mogelijk gemaakt (binnen de beschikbare tijd). Zij hebben als het ware zelf de stand van Nieuw en Anders in kaart gebracht en kennen dus als geen ander de onderzoeksresultaten. Op basis daarvan zijn suggesties voor de raad en voor de doorontwikkeling van Nieuw en Anders geformuleerd. Ze zijn daarover in de afsluitende bijeenkomst in gesprek gegaan met de raad, zodat die er ook kennis van heeft genomen. Daarmee ontstaat een fundament om de onderzoeksresultaten in Alphen te borgen en Nieuw en Anders door te ontwikkelen. Bovendien is er een 'dragend gezelschap' ontstaan dat dit onderzoek heeft gedaan en dat de opgedane kennis en suggesties verder kan brengen.

⁶ Een voorbeeld van een dergelijke 'lerend netwerk'-benadering – in een onderwijscontext – is te vinden in <http://cmapspublic3.ihmc.us/rid=1JMB4ZJVN-6VQ95K-22BJ/nlc-understanding-learning-networks.pdf>

Bijlage 2 De Democratische Bril

De democratische bril is ontwikkeld door VNG-Democratic Challenge om de democratische kwaliteit van processen te bevragen en te bewaken. Deze kan vooraf, tijdens en achteraf worden ingezet bij burger- en overheidsparticipatietrajecten.

Voor ons onderzoek hebben we de casussen beoordeeld op de nummers 1 t/m 4. De nummers 5 en 6 vragen om meer onderzoek dan binnen dit onderzoek mogelijk was.

1. Transparantie

- Is het proces voor eenieder duidelijk?
- Is duidelijk wie, wanneer, waar en hoe spreekt, besluit en doet?

2. Inclusie

- Is het proces zo toegankelijk mogelijk voor betrokkenen?

3. Deliberatie

- Worden besluiten genomen na een eerlijk open gesprek met alle belanghebbenden?
- Zorgt de vorm voor een door alle betrokkenen gedragen besluit?
- Draagt de vorm bij aan meer begrip voor verschillende perspectieven?

4. Zeggenschap

- Zijn de checks & balances op orde (macht en tegenmacht)?
- (hoe) gaat verantwoordelijkheid samen met zeggenschap?

5. Democratische vaardigheden

- Is de toerusting van de deelnemers op orde?
- Is iedereen voldoende in staat om mee te doen, verantwoordelijkheid te dragen voor het gezamenlijke besluit en de uitvoering ervan?

6. Efficiëntie

- Hoeveel geld, tijd en energie vraagt het?